

Ajánlott irodalom a nyelvtudomány történetéhez

(összeállította Cser András, 2012)

Általános

Law, Vivien (2003) <i>The History of Linguistics in Europe: From Plato to 1600</i> . Cambridge: CUP.	Jelenleg messze a legjobb összefoglalás, bár sajnos csak a kora újkorig. Az átfogó tematikai szerző nagyon jó módszertani eligazítást is ad, jegyzetelt bibliográfia segíti az olvasót.
Auroux, Sylvain, Koerner, E.F.K., Niederehe, Hans-Josef, Versteegh, Kees (eds, vol. 1. 2000, vol. 2. 2001) <i>History of the Language Sciences / Geschichte der Sprachwissenschaften / Histoire des sciences du langage -- An International Handbook on the Evolution of the Study of Language from the Beginnings to the Present / Ein internationales Handbuch zur Entwicklung der Sprachforschung von den Anfängen bis zur Gegenwart</i> . Berlin: Mouton de Gruyter.	A terjedelmes, kézikönyv-szerű munka sok rövid cikkben gyakorlatilag a tudománytörténet összes részletkérdését lefedi.
Robins, Robert H. (1997) <i>A Short History of Linguistics</i> . 4th ed. London: Longman. 1st ed. 1967. magyarul: Robins, R. H. (1999) <i>A nyelvészet rövid története</i> . Budapest: Osiris	Ma már kissé elavult klasszikus, nehezkesebb is Law (2003)-nál. A szerző nagy műveltsége továbbra is értékes és érdekes olvasmánnyá teszi, de részleteiben óvatosan kell értékelni.

Ókor

Matthews, P. H. (1994) <i>Greek and Latin linguistics</i> . In Giulio C. Lepschy (ed.) <i>History of Linguistics</i> . London: Longman, volume II. 1-133.	Egyedülállóan jó monográfia a korszak nyelvtudományáról.
Pinborg, Jan (1975) <i>Classical Antiquity: Greece</i> . In <i>Historiography of Linguistics (Current Trends in Linguistics 13.</i> , ed. Thomas A. Sebeok) The Hague: Mouton; 69-126.	Kiváló, klasszikus monográfia az ókori görög nyelvtudományról.

Középkor

Law, Vivien (1997) <i>Grammar and Grammarians in the Early Middle Ages</i> . London: Longman.	Nélkülözhetetlen tanulmányok a korszakról. 1997-ig teljes bibliográfiát is tartalmaz.
Rosier, Irène (1983) <i>La grammaire spéculative des Modistes</i> . Lille: Presses Universitaires de Lille.	Aránylag olvasmányos és nem túl hosszú összefoglalás a késő középkori nyelvelméletről.
Covington, Michael (1984) <i>Syntactic Theory in the High Middle Ages</i> . Cambridge: CUP.	Ugyanazt a témát fedi le, mint Rosier (1983), szintén viszonylag közérthetően és nem túl hosszán.

Pinborg, Jan (1988) 'Speculative grammar' in Norman Kretzmann et al. (eds.) The Cambridge History of Later Medieval Philosophy. Cambridge: CUP. 254–269.	Nagyon rövid és frappáns összefoglalás a modista (avagy "spekulatív") grammatikáról.
Pinborg, Jan (1967) Die Entwicklung der Sprachtheorie im Mittelalter. Münster-Kopenhagen.	Régi, de egyáltalán nem elavult klasszikus, a komolyan érdeklődőknek (de csak nekik) nagyon ajánlott.

Reneszánsz és kora újkor

Tavoni, Mirko (1998) Renaissance linguistics: western Europe. In Giulio C. Lepschy (ed.) History of Linguistics. London: Longman, volume III. 1–108	Jól használható összefoglalás.
Percival, W. Keith (1975) The grammatical tradition and the rise of the vernaculars. In Historiography of Linguistics (Current Trends in Linguistics 13., ed. Thomas A. Sebeok) The Hague: Mouton. 231–275.	Rövidebb áttekintés a népnyelvi grammatikák megjelenéséről.
Padley, G. A. (1985, 1988) Grammatical Theory in Western Europe 1500–1700. Trends in Vernacular Grammar. 2 vols. Cambridge: CUP.	Terjedelmesebb munka a népnyelvi grammatikákról.
Simone, Raffaele (1998) The Early Modern Period. . In Giulio C. Lepschy (ed.) History of Linguistics. London: Longman, volume III. 149-236.	A reneszánsz és a 19. század közé eső időszak áttekintése.
Gardt, Andreas (1999) Geschichte der Sprachwissenschaft in Deutschland. Berlin/New York: Walter de Gruyter	Remek áttekintés a német nyelvtudomány történetéről. Különösen fontos lehet azoknak, akiket a kelet-európai (pl. magyar) nyelvtudomány története érdekel, hiszen itt a német hatás mindig igen erős volt.

A 19. század

Morpurgo Davies, Anna (1998) Nineteenth-century Linguistics. (History of Linguistics Vol IV, ed. Giulio Lepschy) London and New York: Longman.	Jelenleg a legjobb monográfia a korszakról.
Amsterdamska, Olga (1987) Schools of Thought. Amsterdam.	Kiváló könyv a 19. századi nyelvészeti <i>gondolkodás</i> történetéről.
Wilbur, Terence H. (ed. 1977) The Lautgesetz-Controversy: A Documentation (1885–86). Amsterdam: Benjamins.	Az 1880-as évek közepéről származó vitairatok gyűjteménye (ezek mind németül vannak, csak a bevezető tanulmány van angolul). Messze a legjobb ahhoz, hogy az érdeklődő megértse az újgrammatikusokat és az őket övező vitákat és félreértéseket.

A huszadik század

Matthews, Peter H. (1998) A Short History of Structural Linguistics. Cambridge: CUP.	Nagyon éles szemmel és józan ítélettel, de olvasmányosan megírt, minden tekintetben kiváló összefoglalás.
Matthews, Peter H. (1993) Grammatical Theory in the United States from Bloomfield to Chomsky. Cambridge: CUP.	Hasonlóan jó könyv, de ennek témája kifejezetten az amerikai nyelvészet. Mindkét könyv elsősorban gondolkodástörténeti munka (tehát nem annyira intézmények és személyek állnak a középpontjában).
Murray, Stephen (1994) Theory Groups and the Study of Language in North America: A Social History. Amsterdam: John Benjamins.	Rendkívül alapos és informatív könyv, amelyet egy szociológus írt az amerikai nyelvészet történetéről. Inkább tudományszociológiai az irányultsága, de a szerző teljes biztonsággal mozog a tartalmi kérdések körében is.
Koerner, Konrad (1973) Ferdinand de Saussure. Schriften zur Linguistik 7. Braunschweig: Vieweg.	Alapos feldolgozása Saussure munkásságának, beleértve a 19. századi gyökereit is.

A magyar nyelvtudomány történetéhez

- Balázs János 1958. *Sylvester János és kora*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Balázs János 1980. *Magyar deákság. Anyanyelvünk és az európai nyelvi modell*. Budapest: Magvető.
- Balázs János 1987. *Hermész nyomában*. Budapest: Magvető.
- Békés Vera 1997. *A hiányzó paradigma*. Debrecen: Latin betűk.
- Bíró Ferenc (szerk., 2005) *Tanulmányok a magyar nyelv ügyének 18. századi történetéből*. Budapest: Argumentum.
- Cser András (2006) A magyar nyelvtudomány történetének áttekintése a kezdetektől a 20. század elejéig. – In: *Magyar nyelv / főszerk. Kiefer Ferenc*. – Budapest : Akadémiai Kiadó, 2006. – (Akadémiai kézikönyvek) 481–512 o.
- Domokos Péter 1998. Szkítiától Lappóniáig. A nyelvrokonság és az őstörténet kérdéskörének visszhangja irodalmunkban. (2. kiadás) Budapest: Universitas.
- Éder Zoltán 1972. *Révai Miklós*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Éder Zoltán 1999. *Túl a Duna-tájon*. Budapest: Mundus.
- Gáldi László 1957. *A magyar szótárírodalom a felvilágosodás korában és a reformkorban*. Budapest: Akadémiai.
- Kiss Jenő–Szűts László (szerk.) 1991. *Tanulmányok a magyar nyelvtudomány történetének témaköréből*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kulin Ferenc–Margócsy István (szerk.) 1990. *Klasszika és romantika között*. Budapest: Szépirodalmi.
- Melich János 1907. *A magyar szótárírodalom. 1. füzet: A legrégebb szójegyzékektől P. Páriz szótáráig*. *Nyelvészeti füzetek* 46. Budapest: Athenaeum.
- Németh Gyula 1972. *Gombocz Zoltán*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Pach Zsigmond Pál (szerk.) 1975. *A Magyar Tudományos Akadémia másfél évszázada*. Budapest: Akadémiai.
- Pusztay János 1977. *Az ugor-török háború után*. Budapest: Magvető.
- Sinkovits István (szerk.) 1985. *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1635–1985*. Budapest: ELTE.
- Szathmári István 1968. *Régi nyelvtanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Szende Aladár 1938. *A XVI. század nyelvszemlélete*. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- Tolnai Vilmos 1929. *A nyelvújítás*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.

A korai magyar grammatikák nagy része már elérhető új facsimile-kiadásban, fordítással, ezek C. Vladár Zsuzsa munkái. Tételesen:

Sylvester János latin-magyar nyelvtana (1539). Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta C. Vladár Zsuzsa. Szerkesztette Zelliger Erzsébet. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 185. Budapest, 1989.

Sajnovics János: Demonstratio (1771). Bibliotheca Regulyana 2. A nagyszombati kiadást latinból magyarra fordította és jegyzetekkel ellátta Constantinovitsné Vladár Zsuzsa. Szerkesztette Szij Enikő. ELTE, Budapest, 1994.

Gyarmathi Sámuel: Affinitas (1799). Bibliotheca Regulyana 3. Latinból magyarra

fordította Constantinovitsné Vladár Zsuzsa, Koszorús István. Szerkesztette Szíj Enikő. Jegyzetekkel ellátta Constantinovitsné Vladár Zsuzsa, Koszorús István, Szíj Enikő. Tinta Könyvkiadó. Budapest, 1999.

Szenczi Molnár Albert: Novae Grammaticae Ungaricae libri duo (1610). Új magyar grammatika két könyvben. Az eredeti kiadás hasonmása fordítással. Fordította, előszóval és jegyzetekkel ellátta C. Vladár Zsuzsa. Szerkesztette Zsilinszky Éva. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 222. Budapest, 2004.

Pereszlényi Pál: Grammatica Linguae Ungaricae (1682). A magyar nyelv grammatikája. Az eredeti kiadás hasonmása fordítással. Fordította, előszóval és jegyzetekkel ellátta C. Vladár Zsuzsa. Szerkesztette Zsilinszky Éva. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 226. Budapest, 2006.

Komáromi Csipkés György: Hungaria Illustrata (1655). A magyar nyelv magyarázata. Az eredeti kiadás hasonmása fordítással. Fordította, előszóval és jegyzetekkel ellátta C. Vladár Zsuzsa. Szerkesztette Zsilinszky Éva. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 228. Budapest, 2008.

Tsétsi János: Observationes Orthographico-grammaticae (1708). Helyesírási-grammatikai megjegyzések. Az eredeti kiadás hasonmása fordítással. Fordította és jegyzetekkel ellátta C. Vladár Zsuzsa. A bevezető tanulmányt írta: Korompay Klára. Szerkesztette Zsilinszky Éva. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 230. Budapest, 2009.

Kövesdi Pál: Elementa Linguae Hungaricae (1686). A magyar nyelv alapjai. Az eredeti kiadás hasonmása fordítással. Fordította, előszóval és jegyzetekkel ellátta C. Vladár Zsuzsa. Szerkesztette Zsilinszky Éva. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 232. Budapest, 2010.

Tótfalusi Kis Miklós: Ratiocinatio de Orthographia (1684) 1697². Számvetés a helyesírásról. Az eredeti kiadás hasonmása fordítással. Fordította Fekete Csaba, átdolgozta, előszóval és jegyzetekkel ellátta C. Vladár Zsuzsa és Koltai Kornélia. Szerkesztette Zsilinszky Éva. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 236. Budapest, 2011.